

Sosyal Tarihi Betimleyen Süreli Yayınlar

II. Abdülhamid'in, 1876 Ağustos'unda tahta çıkmasından kısa bir süre sonra uygulamaya koyduğu basın politikasıyla, siyasi düşünce üretmeleri yasaklanan gazeteci ve yazarlar, siyaset dışındaki konulara yoğunlaşmak zorunda kaldı ve "halkı eğitme" amacına yöneldi. Okuyucunun dikkatini çekmek için sayfalarında daha fazla resme, derin edebi tartışmalara, çevirilere, popülerize edilmiş bilim yazıları ve öykülere daha çok yer vermeye başladı. İşte bu dönemde, gazeteci ve edebiyatçıların, "boş zamanlarını değerlendirerek umuma hizmet etmek" amacıyla kurduğu, daha çok edebi türlere ve bilimsel makalelere yer verilen, kimi uzun kimi kısa soluklu mecmualardan ikisi, iki yıl arayla yayın hayatına başlayan *Afak* ve *Tul'û*'dur. İki dergide de, gazel, fıkra, öykü ve deneme gibi edebi türlere, tercümelere; fen bilimleri, felsefe, bilim tarihi ve tarih alanlarında makalelere yer verildi, Fransız fizikçi Denis Papin, Farabi ve İbni Sina gibi düşünürlerin tanıtıldığı yazılar yayımlandı. Yine aynı dönemde yayımlanan *Mecmua-i Muallim* ise sayfalarında ağırlıklı olarak edebiyat, felsefe ve hukuk konulu ders notlarına yer vererek doğrudan öğrencilere, bu notların açıklayıcı ve öğretici nitelikleri nedeniyle ise dolaylı olarak halkın okur yazar kesimine hitap etmeye çalıştı.

Afak

1882'de yayımlanmaya başlanan dergi, "Siyasetten başka her şeyden bahseder ve cüz cüz neşr olunur risale-i mevkute" yani bir süreli yayındır. Abdi Kamil'in sahibi olduğu dergi, aylık olarak, İstanbul'da Mahmud Bey Matbaası ve Matbaa-i Osmaniye'de basıldı. Yayın kurulundaki Muallim Naci, Mehmed Şükrü, Tefik Rıza, **Mehmet Nadir** gibi isimler, derginin kuruluş amacının "ellerinden geldiği kadar umuma hizmet etmek" olduğunu, yazılarında eski ve ağdalı bir dil değil "lisan-ı zaman"ı kullanacaklarını ve "mecmuanın mütalaasından istifade olunacak şeyler derc etmeye çalışacaklarını" belirtiyordu.

Tul'û

"Siyasetten başka her şeyden bahseder" bir başka risale-i mevkute (süreli yayın) de yayın hayatına 1884'te başlayan *Tul'û*'dur. 15 günde bir yayımlanan, sahibi M. Nuri olan dergi, İstanbul'da Mahmut Bey Matbaası'nda basıldı. *Afak* 'tan farklı olarak, Bursa Kaplıcaları, Kozan (Adana), Japonya, Fas gibi başlıklarla coğrafya ve seyahat yazılarına da yer verildi. Mukaddime kısmında, yakın geçmişte okur yazar sayısının az, edebi türlerin de gelişmemiş olduğundan bahsedilerek "edebiyatımız o vakitten beri terakki etmiş ve tesirat-ı maneviyesi cümlesinden olarak milletin hemen yüzde ondan ziyadesini tahsil-i kitapta heveskâr eylemiştir" deniyordu. Yazı heyeti, yeni ilerleme ve gelişmelerin yaşandığı o dönemde, "vaktini boş geçirmeye razı olmak, insanîyetini unutmak demektir" diyerek, halka okuma alışkanlığını artırmak konusunda tavsiyede bulunmuştu.

Mecmua-i Muallim

Maarif Nezareti'nin izniyle haftalık olarak 1887'de İstanbul'da yayımlanmaya başlanan mecmuanın sahibi **Muallim Naci**'dir. Ağırlıklı olarak edebi türlerin ve Türkçe dilbilgisi hakkında ders niteliğinde makalelerin yer aldığı dergide, Muallim Naci'nin ve bazı başka edebiyatçıların eserleri tanıtıldı ya da tefrika edildi. Mekteb-i Hukuk derslerinin özetlerine ve Mekteb-i Sultani öğrencilerinin ödevlerine her sayıda mutlaka yer verilen dergi, eğitim tarihi araştırmaları için önemli bir kaynak teşkil ediyor.

Asker

İlk sayısı, II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 23 Temmuz 1908'den çok kısa bir süre sonra, 21 Ağustos 1908'de yayımlanan *Asker*'in kurucuları ve yazarlarının tümü asker kökenliydi, doğrudan askeri okul öğrencilerine ve ordu mensuplarına yönelik yayın yaptı. "Ordu ve donanmanın terakkiyatına hadim olmak üzere ayda iki defa" ve ilk olarak 1908'de yayımlanmaya başlandı. **Tevfik Fikret**'in yazar kadrosunda yer aldığı *Asker*'in kurucusu ve başyazarı Erkan-ı Harbiye Kaymakamı Osman Senai Bey, müdürü (İbni Sırrı) Ahmed Cevdet'tir. Derginin heyet-i tahririyesini, Erkan-ı Harbiye binbaşısı Ali Fuad ve Ali Mümtaz Beyler, İstihkâm Kolağası Muallim Selim Sırrı (Tarcan) Bey, Piyade Yüzbaşısı Nuri Bey ve Bahriye Erkan-ı Harb Yüzbaşısı Veli Bey oluşturur. Ordunun sevk ve idaresi, harbin felsefesi, Osmanlı ordusu ve siyaset arasındaki ilişkiler, piyade muharebesi, Prusya tarihi, asker nakliyatı ve yöntemleri gibi alanlarda makalelerin bulunduğu derginin üçüncü sayısı, İttihat ve Terakki Cemiyeti için bir "hediye-i naçiz" olarak yayımlandı.

Resimli Dünya

"Haftalık, fenni, edebi, terbiyevi, mizahi çocuk gazetesidir." 1924'te İstanbul'da yayımlanmaya başlanan derginin sorumlu müdürü Orhan Seyfi Orhon'dur. Dünya halklarına, hayvanlara, ülkelere dair bilgiler verilen eğitici, öğretici nitelikte yazılar ve hikâyelerin yanı sıra, çocuklara yönelik adab-ı muâşeret kuralları ve Maarif Vekaleti'nin çocuk eğitimiyle ilgili karar ve tavsiyelerini içeren haberler de dergi sayfalarında yer aldı. Sokak çocukları ve çocukların eğitimi gibi toplumsal meselelere değinilen dergi, Cumhuriyet'in ilanının birinci yılında yayın hayatına başlaması,

yeni dönemde çocuklara ve onların eğitimine nasıl bakıldığına dair ipuçları taşıması nedeniyle ayrıca önem arz ediyor.